

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน โดยทำการศึกษาในพื้นที่เขตสุขภาพตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน และศึกษาถึงความแตกต่างของบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือนในสตรีที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ แม่บ้านอายุ 15 ปีขึ้นไปที่แต่งงานอยู่กินกับสามี และอาศัยอยู่ในเขตสุขภาพตำบลบ้านหลวง จำนวน 350 คน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธี Systematic Random Sampling จากหลังคาเรือนในแต่ละหมู่บ้านในเขตสุขภาพตำบลบ้านหลวง จำนวนทั้งสิ้น 350 หลังคาเรือน และหลังจากนั้นเลือกแม่บ้าน 1 คน ต่อ 1 หลังคาเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือแบบสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วยข้อมูล 9 ส่วน ในการสร้างเครื่องมือได้ผ่านการตรวจสอบจากคณะกรรมการและผู้เชี่ยวชาญอีก 3 ท่าน เสร็จแล้วจึงนำไปทดลองใช้ทดสอบหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.53 จึงนำมาปรับปรุงแก้ไขจนได้ค่าความเชื่อมั่นเพิ่มเป็น 0.69 จึงได้นำไปเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่

ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Window โดยบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ใช้สถิติเชิงพรรณนา หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษาของสตรี ความรู้ของสตรีเรื่องการจัดการขยะ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสตรี ภาวะของสตรีในครัวเรือนด้านอื่นๆ บทบาทในชุมชนของสตรี สภาพเศรษฐกิจในครัวเรือน และความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือน ใช้สถิติเชิงพรรณนาค่าร้อยละ ส่วนการวิเคราะห์ถึงความแตกต่างของบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือนในสตรีที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกันใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว(One-Way ANOVA) และ t - test

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน

บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน โดยภาพรวมสตรีมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนในทิศทางที่เป็นบวกต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีบทบาทค่อนข้างดีในหมวดการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ และการจัดการก่อนนำทิ้ง ส่วนบทบาทในการกำจัดขยะนั้นค่อนข้างต่ำ ประเด็นที่สตรีมีบทบาทในการจัดการขยะค่อนข้างสูง ได้แก่ การเลือกใช้ผ้าจืดแทนการใช้กระดาษทิชชูในการทำความสะดวก การนำถุงกร๊อบแกร็บมาใช้บรรจุของอื่นหรือใช้รองกันถังขยะในบ้าน การแยกกระดาษ ขวดแก้ว โลหะ พลาสติกที่ไม่ใช้แล้วและนำไปขาย และการกำจัดเศษอาหารในบ้านเรือนโดยการนำมาใช้เลี้ยงสัตว์ แต่ประเด็นที่สตรีมีบทบาทค่อนข้างต่ำ ได้แก่ การใช้ตะกร้าหรือถุงในการไปจ่ายตลาด โดยปฏิเสธถุงกร๊อบแกร็บจากแม่ค้า การนำเศษผ้า เศษวัสดุต่างๆ มาคิดแปลงประดิษฐ์เป็นของเล่นเด็กหรือของใช้อื่นๆอีก การกำจัดขยะประเภท ถ่านไฟฉาย หลอดไฟฟ้า โดยการนำไปฝัง

ส่วนที่ 2 ลักษณะส่วนบุคคลของสตรี และความสัมพันธ์ต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน

การศึกษาของสตรี พบว่าสตรีส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา และจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า สตรีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 โดยสตรีที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยม จะมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่มีการศึกษาในระดับมัธยม ประถม และไม่ได้เรียนหนังสือ เมื่อพิจารณาแยกประเด็นพบว่า สตรีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งและการกำจัดขยะแตกต่างกัน แต่บทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ไม่แตกต่างกัน

ความรู้ของสตรีเรื่องการจัดการขยะ พบว่า สตรีส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับสูง และจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบว่า สตรีที่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาแยกประเด็นพบว่า สตรีที่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งแตกต่างกัน แต่บทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ และการกำจัดขยะไม่แตกต่างกัน

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสตรี พบว่า สตรีส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ วิทยุและเพื่อนบ้าน มีส่วนน้อยที่ได้รับจากทางวารสาร/นิตยสารและการประชุม/อบรม ส่วนเนื้อหาข่าวสาร ทั้งในเรื่องสถานการณ์ปัญหาขะทั่วไป รูปแบบหรือวิธีการจัดการขยะ และสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนใหญ่จะได้รับเป็นบางครั้ง จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว พบว่า สตรีที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ0.05 โดยสตรีที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในระดับสูงจะมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารในระดับปานกลางและระดับต่ำ เมื่อพิจารณาแยกประเด็นพบว่า สตรีที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งและการกำจัดขยะแตกต่างกัน แต่บทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ไม่แตกต่างกัน

ภาวะของสตรีในครัวเรือนด้านอื่นๆ นอกเหนือจากด้านการจัดการขยะ พบว่าสตรีส่วนใหญ่มีภาวะในครัวเรือนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับสูง และจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบว่า สตรีที่มีภาวะในครัวเรือนด้านอื่นๆแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ0.05 โดยสตรีที่มีภาวะในครัวเรือนด้านอื่นๆมาก มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่มีภาวะในครัวเรือนด้านอื่นๆน้อย-ปานกลาง เมื่อพิจารณาแยกประเด็นพบว่า สตรีที่มีภาวะในครัวเรือนด้านอื่นๆแตกต่างกัน มีบทบาทในการกำจัดขยะแตกต่างกัน แต่บทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งและการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ไม่แตกต่างกัน

บทบาทในชุมชนของสตรี พบว่าสตรีส่วนใหญ่มีบทบาทในชุมชนระดับปานกลาง และจากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบว่า สตรีที่มีบทบาทในชุมชนแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาแยกประเด็นพบว่า สตรีที่มีบทบาทในชุมชนแตกต่างกัน มีบทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน แต่บทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งและการกำจัดขยะไม่แตกต่างกัน

สภาพเศรษฐกิจในครัวเรือน พบว่าสตรีส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องสภาพการใช้จ่ายในครอบครัว จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบว่า สตรีที่มาจากครอบครัวที่มีสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ0.05 โดยประเด็นที่นำมาเป็นตัวชี้วัดสภาพเศรษฐกิจในการศึกษาครั้งนี้ คือ สภาพปัญหาการใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งพบว่าสตรีที่มาจากครอบครัวที่สภาพการใช้จ่ายไม่มี

ปัญหา มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนมากกว่าสตรีที่มาจากครอบครัวที่สภาพการใช้จ่าย มีปัญหามาก และมีปัญหาแต่พอแก้ไขได้ เมื่อพิจารณาแยกประเด็นพบว่า สตรีที่มาจากครัวเรือนที่มี สภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนแตกต่างกัน มีบทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์แตกต่างกัน แต่บทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งและการกำจัดขยะไม่แตกต่างกัน

ความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือน พบว่าสตรีส่วนใหญ่มาจากครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนระดับปานกลางและระดับสูง จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพบว่า สตรีที่มาจากครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หากพิจารณาแยกประเด็นพบว่า สตรีที่มาจากครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนแตกต่างกันมีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งแตกต่างกัน แต่บทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ และการกำจัดขยะไม่แตกต่างกัน

โดยสรุป ตามที่ผู้วิจัยได้จัดทำไว้ในตารางที่ 33 จะเห็นว่าปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลแต่ละปัจจัยนั้นมีความสำคัญทั้งสิ้น เนื่องจากสตรีที่มีลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกันในบางประเด็นและไม่แตกต่างกันในบางประเด็น ไม่มีปัจจัยตัวใดเลยที่จะทำให้สตรีมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนไม่แตกต่างกันในทุกประเด็น แสดงว่าปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลทุกปัจจัยมีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ดังนั้นในการดำเนินการเพื่อจัดการปัญหาขยะในชุมชนจำเป็นต้องให้ความสำคัญในปัจจัยเหล่านี้ทุกปัจจัย รวมทั้งเหตุผลและแรงจูงใจต่างๆที่มีผลต่อการตัดสินใจของสตรี เช่น ความเคยชิน ความสะดวก ราคา ความสวยงามนำใช้ของสินค้า คุณค่าการใช้ประโยชน์ เป็นต้น

ตารางที่ 38 แสดงการสรุปผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของบทบาทสตรีในการจัดการขยะ
ในครัวเรือนระหว่างสตรีที่มีลักษณะส่วนบุคคลแตกต่างกัน

ตัวแปรต้น	บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน	
	แตกต่าง	ไม่แตกต่าง
การศึกษาของสตรี	การจัดการก่อนนำทิ้ง การกำจัดขยะ	การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์
ความรู้เรื่องการจัดการ ขยะของสตรี	การจัดการขยะก่อนนำทิ้ง	การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ การกำจัดขยะ
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ของสตรี	การจัดการก่อนนำทิ้ง การกำจัดขยะ	การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์
ภาระของสตรีใน ครัวเรือน	การกำจัดขยะ	การเลือก ใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ การจัดการก่อนนำทิ้ง
บทบาทในชุมชน ของสตรี	การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์	การจัดการก่อนนำทิ้ง การกำจัดขยะ
สภาพเศรษฐกิจใน ครัวเรือน	การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์	การจัดการก่อนนำทิ้ง การกำจัดขยะ
ความสัมพันธ์ของบุคคล ในครัวเรือน	การจัดการก่อนนำทิ้ง	การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ การกำจัดขยะ

อภิปรายผล

1. บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน

ในการศึกษาบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ได้แบ่งเป็น 3 ประเด็นได้แก่ การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ การจัดการก่อนนำทิ้ง และการกำจัดขยะ ซึ่งจะได้อภิปรายในแต่ละประเด็นดังนี้

บทบาทสตรีในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาพบว่าสตรีมีบทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ในทิศทางที่เป็นบวกต่อสิ่งแวดล้อม แต่มีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ สตรีมีเหตุผลในการปฏิบัติแตกต่างกัน ไปซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่เหตุผลเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือไม่ใช่

จิตสำนึกสิ่งแวดล้อม เช่น การที่สตรีส่วนใหญ่เลือกใช้ผ้าจี๊วแทนการใช้กระดาษทิชชูในการทำ ความสะอาด เนื่องจากสตรีในชนบทส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจและรายได้ในระดับที่ค่อนข้าง ต่ำ และเห็นว่าการใช้กระดาษทิชชูเป็นเรื่องสิ้นเปลืองโดยไม่จำเป็น ไม่ว่าจะใช้ทำความสะอาด ทั่วไป ในห้องน้ำ หรือใช้เช็ดปากเช็ดมือก็ตาม จึงไม่เคยชินต่อการใช้กระดาษทิชชูในการทำ ความสะอาด หรือการที่แม่บ้านส่วนใหญ่เลือกซื้อถ้วยชามที่เป็นแก้วหรือกระเบื้องมากกว่าพลาสติก เหตุผลเพราะสวยงามและดูดี ถ้าใช้ถ้วยชามที่เป็นพลาสติกเมื่อถูกความร้อนจะทำให้สารพิษละลาย ออกมาปนเปื้อนกับอาหาร แม่บ้านบางคนมีความรู้สึกที่พลาสติกที่นำไปหล่อหลอมและนำกลับ มาใช้ใหม่นั้นน่ากลัว สกปรก มีสารพิษ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จุฑาทิพย์ ชนินทร์อารักษ์ (2540) ที่พบว่าข้าราชการสตรีในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ส่วนใหญ่เลือกใช้ภาชนะกระเบื้อง ส่วน การเลือกซื้อสินค้าที่ใช้โฟมบรรจุนั้น แม่บ้านส่วนใหญ่ไม่เลือกซื้อโดยให้เหตุผลว่า อาหารที่บรรจุ ในกล่องโฟมราคาแพง และในชนบทส่วนใหญ่ซื้อ-ขายของทั่วไปก็ไม่มีการใช้โฟม ไม่เป็น ธรรมชาติ ไม่เคยชิน และรู้สึกว่าการที่บรรจุในโฟมไม่สด ซึ่งจากการศึกษาของ จุฑาทิพย์ ชนินทร์อารักษ์ (2540) ก็พบว่าข้าราชการสตรีในเขตเทศบาลเชียงใหม่เลือกใช้ภาชนะโฟมเพียง แค่อ้อยละ 2 เท่านั้น และสำหรับประเด็นการซื้อน้ำดื่มบรรจุขวดพลาสติกที่ใช้แล้วทิ้งนั้น แม่บ้าน ส่วนใหญ่ไม่เลือกซื้อ เนื่องจากในชีวิตประจำวันไม่ซื้อน้ำดื่มแต่มีน้ำดื่มที่ตักมาจากลำน้ำแม่กลาง น้ำประปา และน้ำฝน ยกเว้นกรณีที่เดินทางไป ไหนมา ไหนเท่านั้น ส่วนประเด็นการใช้ตะกร้าหรือ ดุงไปจ่ายตลาดโดยปฏิเสธถุงกร๊อบแกร็บจากแม่ค้า ซึ่งแม่บ้านส่วนใหญ่ไม่นำตะกร้าหรือดุงไปจ่าย ตลาดเพราะเคยชินกับการปฏิบัติเช่นนี้ และเห็นว่าถึงแม้จะนำตะกร้าหรือดุงไปจ่ายตลาด แม่ค้าก็ยัง ใส่สินค้าในดุงกร๊อบแกร็บให้ ดังนั้นเพื่อความสะดวกจึงไม่หิ้วตะกร้าไป แม่บ้านให้ข้อมูลว่าใน อดีตที่ยังไม่มีถุงพลาสติกแพร่หลาย แม่บ้านทุกคนหิ้วตะกร้าไปจ่ายตลาด และแม่ค้าส่วนใหญ่จะใช้ ใบบองห่ออาหารให้ ถ้าหากซื้ออาหารที่มีน้ำหรืออาหารปรุงสุกก็ต้องนำภาชนะไปใส่เอง ซึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑาทิพย์ ชนินทร์อารักษ์ (2540) ที่พบว่าแม่บ้านส่วนน้อยที่นำภาชนะ ไปจ่ายตลาด ทั้งนี้ด้วยสภาพสังคม ค่านิยมในการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้พฤติกรรมการใช้ สินค้าและผลิตภัณฑ์ของแม่บ้านเปลี่ยนแปลงไปด้วย ส่วนในประเด็นการเลือกซื้อสินค้าชนิดที่ เดิมใหม่ได้หรือมีรีฟิลล์นั้น ส่วนใหญ่จะปฏิบัติเป็นบางครั้งหรือนานๆ ครั้ง เหตุผลเพราะราคาถูก กว่า เช่นซื้อน้ำยาล้างจานชนิดเดิม ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าสินค้านั้นมีชนิดเดิมจำหน่ายในท้องตลาด หรือไม่ จากการศึกษาของ จุฑาทิพย์ ชนินทร์อารักษ์(2540) ก็พบว่าข้าราชการสตรีส่วนใหญ่ เห็นด้วยที่ว่า การใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเดิมช่วยลด ปริมาณขยะบรรจุภัณฑ์พลาสติก

จะเห็นได้ว่าบทบาทสตรีในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยทางด้านการตลาด เช่น ราคาสินค้า ชนิดของผลิตภัณฑ์ที่สามารถหาซื้อได้ ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น ค่านิยม ความเคยชินที่ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ความสะดวกสบาย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยเกี่ยวกับบุคลิกภาพส่วนบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับ S - R Theory ที่ได้กล่าวถึงสิ่งกระตุ้นต่างๆที่จะส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจของผู้ซื้อ เช่น สิ่งกระตุ้นทางการตลาด ได้แก่ ราคา การจัดจำหน่าย สิ่งกระตุ้นทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และกล่อมคำหรือความรู้สึกนึกคิดของผู้ซื้อ ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ของสตรีทั้งสิ้น และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Ralph Linton และ ทศนา บุญทอง (2525) ที่ว่าการแสดงบทบาทของบุคคลขึ้นกับปัจจัยหลายประการ ได้แก่ แรงกดดันและโอกาสในสังคม กระบวนการทางสังคม ประสบการณ์ บุคลิกภาพ ลักษณะของสังคม เป็นต้น

บทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้ง ซึ่งก็พบว่า สตรีมีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งในทิศทางที่เป็นบวกต่อสิ่งแวดล้อม โดยที่สตรีมีเหตุผลในการปฏิบัติแตกต่างกันไป เช่น การนำถุงกรือบกลับมาใช้บรรจุของอื่นหรือใช้รองกันถังขยะในบ้าน สตรีแม่บ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าถุงที่ไม่เหมือนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก เช่น ใช้ใส่ของอย่างอื่น ใช้รองกันถังขยะ ส่วนแม่บ้านที่ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อีกให้เหตุผลว่าไม่ทราบจะนำไปใช้ทำอะไร เก็บไว้ก็ทำให้บ้านรกรุงรัง จึงทิ้งไปทั้งหมด ส่วนการแยกกระดาษ ขวดแก้ว โลหะ พลาสติกที่ไม่ใช้แล้ว และนำไปขาย ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติเป็นประจำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิภาเพ็ญ เจียสกุล (2536) ที่พบว่าพฤติกรรมการจัดการมูลฝอยของประชาชนส่วนใหญ่ในเขตพื้นที่ชั้นกลางกรุงเทพมหานคร มีการแยกประเภทกระดาษ ออกจากมูลฝอย เพื่อไว้จำหน่ายและนำกลับมาใช้อีก และจากการศึกษาของ นริศรา จักรพงษ์ (2535) เกี่ยวกับพฤติกรรมในการแยกขยะของผู้นำสตรี พบพบว่าการแยกถึงร้อยละ 68.17 ซึ่งอาจจะแตกต่างจากการศึกษาของ ชาลี อ่องสะ (2538) และเทศบาลนครเชียงใหม่ (2540) ที่พบว่าครัวเรือนในเขตเทศบาลร้อยละ 79.7 ไม่มีการคัดแยกมูลฝอยก่อนนำไปทิ้ง สำหรับการศึกษานี้สตรีที่ศึกษาส่วนใหญ่ ให้เหตุผลในการแยกขยะว่าสามารถนำไปขายได้ ถึงแม้จะขายได้ครั้งละประมาณ 10-50 บาท โดยขาย 3-4 เดือน/ครั้ง เหตุผลที่ขายเพราะเก็บไว้ทำให้บ้านรกรุงรัง และมีบริการรับซื้อถึงบ้าน นอกจากนั้นแม่บ้านยังให้เหตุผลในการแยกขยะว่าเป็นการช่วยลดปริมาณขยะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เพื่อแบ่งเบาภาระของสุขาภิบาล และเป็นตัวอย่างที่ดี ขยะที่แม่บ้านแยกไปขายส่วนใหญ่ ได้แก่ กระดาษ ขวดแก้ว พลาสติกแข็ง และโลหะบางชนิด ซึ่งงานของนริศรา จักรพงษ์ (2535) ก็พบว่า ผู้นำสตรีก็

ได้ให้เหตุผลในการแยกขยะที่คล้ายกันว่า เพราะกำจัดได้ง่ายและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนในประเด็นการนำหนังสือพิมพ์หรือใบปลิวที่อ่านเสร็จแล้ว ไปท่อนหรือใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งสตรีแม่บ้านก็มีการปฏิบัติมาก ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าโดยปกติในครอบครัวชนบท จะไม่มีหนังสือพิมพ์/นิตยสาร ในครัวเรือนมากนัก ที่มีบ้างส่วนใหญ่อก็จะนำไปขาย และที่เหลือก็นำไปท่อนของ ใช้ปูหรือรอง หรือใช้ประโยชน์อย่างอื่น ส่วนประเด็นอื่นๆ เช่น การนำโต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้านที่ชำรุดมาซ่อมแซมเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ การนำกล่องกระดาษ ขวด กระป๋องที่ไม่ใช้แล้วไปบรรจุสิ่งของอื่น และการนำเศษผ้า เศษวัสดุ มาตัดแปลง ประดิษฐ์เป็นของเด็กเล่นหรือของใช้อื่นๆ ประเด็นเหล่านี้จะมีการปฏิบัติไม่สูงนัก แม่บ้านส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เป็นการเสียเวลาและไม่รู้ว่าจะนำมาประดิษฐ์อะไร อาจต้องเสียเงินเพิ่มอีก ในการประดิษฐ์ และซ่อมแซม ส่วนใหญ่เมื่อใช้แล้วเก่าหรือชำรุดมากก็มักจะทิ้งไปเลย

จะเห็นว่าบทบาทสตรีในการจัดการก่อนนำทิ้งนั้น สตรีมีเหตุผลหลายประการที่ประกอบกันในการตัดสินใจปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง และเหตุผลส่วนใหญ่อยู่บนหลักการของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือการใช้สิ่งของให้เกิดประโยชน์สูงสุด หลายอย่างมีการนำกลับมาใช้ใหม่ (reuse) และหลายอย่างเป็นการนำไปขายเพื่อแปรรูป (recycle) โดยเฉพาะประเด็นการแยกขยะ สตรีได้มองไปถึงการลดปริมาณขยะโดยรวม การช่วยเหลือสังคม การทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนต่อไป

บทบาทในการกำจัดขยะ จากการศึกษาพบว่าบทบาทสตรีในการกำจัดขยะในครัวเรือนค่อนข้างต่ำ เนื่องจากหลังจากมีบริการจัดเก็บขยะจากสุขาภิบาลแล้ว ชาวบ้านทั่วไปก็จะนำขยะทุกชนิดมาทิ้งลงถังขยะของสุขาภิบาล จากเดิมในอดีตที่มีปริมาณขยะไม่มากนัก ไม่มีบริการจัดเก็บขยะของสุขาภิบาล ชาวบ้านจะกำจัดในครัวเรือนของตนเอง โดยการเผาและฝังเป็นส่วนใหญ่ และอีกส่วนหนึ่งอาจจะนำไปทิ้งที่สวนของตนเอง ในที่สาธารณะหรือริมแม่น้ำลำคลอง ในปัจจุบันขยะแทบทุกชนิดจะถูกทิ้งลงในถังขยะสุขาภิบาลไม่ว่าจะเป็นเศษใบไม้ เศษอาหาร กระป๋องต่างๆ รวมทั้งขยะอันตราย ทั้งนี้ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าเป็นความสะดวกในการทิ้ง ไม่มีพื้นที่ในการเผา หรือฝังในบ้าน ไม่ได้เสี่ยงสัตว์เลี้ยงในบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นริศรา จักรพงษ์ (2539) ที่พบว่า สาเหตุที่ผู้นำสตรีในภาคเหนือส่วนใหญ่ ไม่ได้แยกขยะ เพราะสะดวกในการทิ้ง และจากการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองลำพูนในการจัดการขยะมูลฝอย พบว่าขยะในบ้านส่วนใหญ่กำจัดโดยส่งให้เทศบาลกำจัด ส่วนเศษอาหาร

จากครัวกำจัดโดยใช้เลี้ยงสัตว์ ขยะบางส่วนเททิ้งไว้บนพื้นดินหรือโคนต้นไม้ นำไปฝัง ซึ่งก็มีลักษณะการกำจัดขยะคล้ายกับการศึกษาในครั้งนี้

จะเห็นว่าวิธีการกำจัดขยะในยุคปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากมีบริการของท้องถิ่นเข้ามารองรับ ประกอบกับเหตุผลในเรื่องของความสะดวกสบาย การไม่มีพื้นที่ในการกำจัดที่บ้าน ทำให้การแยกขยะลดน้อยลงลงตามไปด้วย ในการกำจัดขยะนั้นหากมีการแยกขยะและนำขยะไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแล้ว ส่วนที่จะเหลือเป็นขยะที่จะต้องกำจัดจริงๆจะเหลือน้อยมาก ขยะแทบทุกชนิดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น เศษอาหาร เศษกระดาษ พลาสติก อลูมิเนียม แก้ว โลหะ เศษกิ่งไม้ใบไม้ ซากสัตว์ ยางและหนัง ยกเว้น เศษกระเบื้อง กระจกฉีกหัก หลอดไฟฟ้า ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ ระเบิดขีปนาวุธแม่ลางบางชนิด ดังที่ จำรูญ ยาสมุทร (2535) ได้จำแนกองค์ประกอบของขยะและพบว่า ขยะที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้มีถึงร้อยละ 36.70 และจากการศึกษาของกรมควบคุมมลพิษ (2539) ก็พบว่า ในมูลฝอยที่ทิ้งนั้นมีมูลฝอยที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำหรือแปรรูป(reuse-recycle)อยู่จนถึงร้อยละ 36.58 และเห็นว่ามูลฝอยเหล่านี้ส่วนใหญ่มีศักยภาพในการนำมาใช้ประโยชน์สูง หากมีการคัดแยกอย่างเหมาะสมไม่ให้มีการปนเปื้อนกัน แต่โดยทั่วไปประชาชนส่วนใหญ่ยังทิ้งขยะแบบรวมโดยไม่มีการแยกขยะและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่ได้มีการรณรงค์กันอย่างจริงจังให้เห็นถึงคุณค่าประโยชน์ของการจัดการขยะในระดับครัวเรือน อีกทั้งการปฏิบัติที่เคยชินโดยไม่ได้นึกถึงผลกระทบต่อชุมชนส่วนรวม จึงทำให้มีการปฏิบัติเช่นนี้กันอยู่เรื่อยมา

2. ปัจจัยลักษณะส่วนบุคคลของสตรี

ปัจจัยด้านการศึกษาของสตรี จากการศึกษาจะเห็นว่า สตรีส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งใกล้เคียงกับการศึกษาของ นริศรา จักรพงษ์ (2539) ที่พบว่าผู้นำสตรีในชนบทภาคเหนือส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา จากการหาความสัมพันธ์ก็พบว่า สตรีที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับการศึกษาของ ชุตินา อิงภากรณ์ (2539) ที่พบว่าการศึกษา มีความสัมพันธ์กับ การยอมรับการใช้สินค้าที่ผลิตจากวัสดุที่ใช้แล้วประเภทกระดาษ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จากการศึกษาพบว่าสตรีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีบทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของจุฑาทิพย์

ชนินทร์อาร์กีย์ (2540) ซึ่งพบว่าระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์อาหารและวิธีปฏิบัติในการใช้บรรจุภัณฑ์อาหารของข้าราชการสตรี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่แม่บ้านจะเลือกใช้สินค้า หรือผลิตภัณฑ์ใดๆนั้น อาจขึ้นกับว่าสินค้าชนิดนั้นหาซื้อได้ง่ายหรือสะดวกในท้องตลาดหรือไม่ การโฆษณาหรือข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ ความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา ค่านิยมหรือความนิยมของสังคมในยุคนั้น เป็นต้น แต่สำหรับบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้ง และการกำจัดขยะนั้นพบว่าสตรีที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งและการกำจัดขยะแตกต่างกัน โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมจะมีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้ง และการกำจัดขยะมากกว่าสตรีที่มีการศึกษาระดับมัธยม ประถม และไม่ได้เรียนหนังสือ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชลธิชา ตั้งอัน (2531) ซึ่งพบว่าแม่บ้านที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และสูงกว่า มีความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติในการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในครัวเรือนมากกว่ากลุ่มแม่บ้านที่มีการศึกษาอื่นๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสตรีที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยม มีโอกาส มีความสนใจในการรับรู้ข่าวสารในเรื่องของการจัดการขยะมากกว่า จึงนำมาปฏิบัติในครัวเรือนของตนเองมากกว่านั่นเอง

ปัจจัยด้านความรู้เรื่องการจัดการขยะของสตรี จากการศึกษาพบว่าสตรีส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะอยู่ในระดับสูง จากการศึกษาความสัมพันธ์พบว่าสตรีที่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะแตกต่างกันมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับการศึกษาของ บุญดี ชินนาพันธ์ (2541) พบว่าพฤติกรรมด้านการอนุรักษ์พลังงาน เชื้อเพลิง ไฟฟ้า น้ำ ดิน ไม้ และการรักษาความสะอาด ไม่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับการศึกษาของ เอี่ยมเดือน โกศลยิวทย์ (2541) ที่พบว่าความรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงพยาบาลมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และยิ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วัฒนา จันทระเสน (2539) ที่พบว่า พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อม แต่แตกต่างจากการศึกษาของ สมบูรณ์ ขอสกุล (2536) ที่ศึกษาเรื่องพฤติกรรมกรบริโภคผลิตภัณฑ์อาหารของแม่บ้านจังหวัดลำปาง โดยศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มควบคุมกับกลุ่มทดลอง พบว่า ภายหลังการให้ความรู้กลุ่มทดลองมีการปฏิบัติถูกต้องมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความรู้ที่ได้ อาจไม่เข้าถึงระดับที่จะทำให้ตระหนักหรือเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก เพียงแค่ออยู่ในระดับระลึกได้ เข้าใจ แต่ไม่ถึงขั้นการนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์และ

ประเมินผล อีกทั้งการจัดการขยะในครัวเรือนนั้นยังมีปัจจัยอื่นๆที่เข้ามาเกี่ยวข้องอีกหลายประการ เช่น ความเคยชินในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ค่านิยม ความสะดวก ความตระหนักในปัญหาจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ดังนั้นความรู้อย่างเดียวจึงอาจไม่มีผลต่อการปฏิบัติได้

แต่จากการศึกษา ในแต่ละประเด็นของการจัดการขยะพบว่าสตรีที่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะสูง มีบทบาทในการจัดการก่อนนำทิ้งดีกว่าสตรีที่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสตรีที่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะสูง จะมีความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่ลึกซึ้ง และตระหนักในปัญหาจึงมีผลต่อการจัดการก่อนนำทิ้ง อีกทั้งการจัดการก่อนนำทิ้งนั้นสตรีสามารถทำได้ด้วยตัวเอง ปัจจัยหรืออิทธิพลจากภายนอกไม่ค่อยมีอิทธิพลต่อการจัดการก่อนนำทิ้ง เมื่อมีความรู้ ความเข้าใจก็สามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากการเลือกซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์หรือการกำจัดขยะ ซึ่งอิทธิพลจากภายนอกอาจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้ เช่น ราคาสินค้า การโฆษณา การจัดการขยะของสุขาภิบาล เป็นต้น

จากแบบทดสอบความรู้เรื่องการจัดการขยะ มีข้อคำถามที่ตอบผิดมากเช่น “ขยะที่กองอยู่บริเวณที่กำจัดขยะกระทบต่อชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น” หรือ “การจัดการขยะเป็นเรื่องขององค์กรท้องถิ่น ประชาชนไม่จำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วม” หรือ “ขยะในบ้านเรือนส่วนใหญ่ไม่สามารถแยกได้” และ “ขยะอันตรายต่างๆควรนำไปทิ้งขยะสุขาภิบาล” ซึ่งประเด็นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสตรียังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการจัดการขยะเท่าที่ควร ดังนั้นหากมีการให้ความรู้แก่สตรีในชุมชน จำเป็นต้องเน้นในประเด็นเหล่านี้ด้วย

ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของสตรี จากการศึกษาพบว่า สตรีที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับการศึกษาของ บุญดี ชินนาพันธ์ (2541) ที่พบว่านักเรียนที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางวิทยุและบอร์ดประชาสัมพันธ์ระดับความถี่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ จุลดา ใจฮวดเจริญ (2536) ซึ่งพบว่าการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน ไฟฟ้าที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้าที่แตกต่างกัน และเช่นเดียวกันกับการศึกษาของชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์ (2531) ที่ว่า ความบ่อยครั้งในการรับข่าวสารทางด้านสิ่งแวดล้อมจากวิทยุและโทรทัศน์มีความสัมพันธ์กับการรับรู้และความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และถ้าหากดูในแต่ละประเด็นของบทบาทสตรีในการจัดการขยะแล้ว พบว่าสตรีที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารแตกต่างกันมีบทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นงนุช อัมพพิทักษ์ (2540) ที่พบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาพยาบาล มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการยอมรับผลิตภัณฑ์เพื่อสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่แตกต่างจากการศึกษาของ ชุตินา อึ้งภากรณ์ (2539) ที่พบว่า การรับรู้ข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการยอมรับการใช้สินค้าที่ผลิตจากวัสดุที่ใช้แล้วประเภทกระดาษ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความสะดวกในการใช้ ความเคยชิน ราคาสินค้าและค่านิยมของสังคม เช่น ถึงแม้จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารว่าควรนำตะกร้าไปจ่ายตลาด เพื่อลดขยะที่เป็นพลาสติก แต่แม่บ้านส่วนใหญ่ก็ยังคงไม่ได้ปฏิบัติ เพราะความเคยชินที่เคยปฏิบัติกันมา

ในการรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมของแม่บ้านนั้น พบว่า ส่วนใหญ่รับจากแหล่งข่าวสารทางโทรทัศน์ วิทยุ และแหล่งที่เป็นสื่อบุคคล คือเพื่อนบ้านและญาติพี่น้อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นริศรา จักรพงษ์ (2539) ที่สำรวจความต้องการรับรู้ข่าวสารในเรื่องขยะมูลฝอยของสตรี พบว่า โดยเฉลี่ยทั้งประเทศ ต้องการรับข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์และสื่อบุคคลในอัตราเกือบเท่าๆ กัน และคงเป็นที่ยอมรับว่าสื่อสารมวลชนในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อที่มีอิทธิพลสูงสามารถกระตุ้นความรู้สึกร่วมกันในด้านต่างๆ จูงใจให้คล้อยตาม และเกิดการปฏิบัติตามได้ สื่อเหล่านี้จะให้มากกว่าการสร้างแค่ความรู้ ความเข้าใจ แต่จะเป็นการกระตุ้นเตือนจิตสำนึก และส่งผลต่อการปฏิบัติตามได้ ส่วนการอบรมด้านสิ่งแวดล้อม นริศรา จักรพงษ์ (2539) ก็พบว่าผู้นำสตรีส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการอบรมด้านขยะมูลฝอย เช่นเดียวกับการศึกษารุ่นนี้ คือ สตรีส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมประชุม/อบรมด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเมื่อมีการประชุม/อบรม มักให้ผู้ชายไปมากกว่าผู้หญิง นอกเสียจากเป็นการประชุมของกลุ่มสตรีเอง ซึ่งเนื้อหาทั่วไปที่ได้รับก็มักเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อมในภาพรวม เช่น ปัญหาป่าไม้ ปัญหาสารพิษตกค้างจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ปัญหามลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งปัญหาขยะซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ในอำเภอได้จัดอบรมหรือสอดแทรกในการประชุมหรืออบรมต่างๆ

จะเห็นได้ว่าการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีความสำคัญต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในหลายๆ ด้านดังผลการศึกษาที่ได้กล่าวถึง ซึ่งการรับรู้ข่าวสารจะมีผลมากหรือน้อยก็ขึ้นกับปัจจัยหลายอย่าง (บัณฑิต แมลจิตร, 2540) ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ เช่น หู ตา จมูก ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ เช่น ทัศนคติ อารมณ์ ค่านิยม ความสนใจ ประสบการณ์ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ลักษณะ

ของสิ่งเร้ามีความชัดเจน หรือกระทำบ่อยๆ จากการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือนนั้น ปัจจัยต่างๆดังกล่าวก็ได้มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง ความสนใจ ประสบการณ์ และสิ่งเร้าภายนอก เช่น สื่อโทรทัศน์ เป็นต้น

ปัจจัยด้านภาระของสตรีในครัวเรือนด้านอื่นๆ นอกเหนือจากด้านการจัดการขยะ จากการศึกษา จะเห็นว่าแม่บ้านส่วนใหญ่มีภาระในครัวเรือนด้านอื่นๆสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง การจัดหาอาหารการกินภายในบ้าน การใช้จ่ายในครอบครัว การดูแลความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเรือน ซึ่ง นริศรา จักรพงษ์ (2539) ได้กล่าวไว้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ผู้หญิงชนบทกับสิ่งแวดล้อมว่า สตรีในประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นผู้หาอาหารเพื่อตอบสนองความต้องการของครอบครัวในชีวิตประจำวัน เป็นผู้ตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าต่างๆสำหรับครัวเรือน การดูแลบุตรหลานในครอบครัว และวิฑูรย์ ปัญญากุล (2539) กล่าวถึงบทบาทผู้หญิงในเรื่องการดูแลความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเรือน การกินอยู่ของครอบครัวและ ัญญาภรณ์ ศรีสุพรรณ (2540)ก็ได้กล่าวถึงบทบาทผู้หญิงที่แต่งงานแล้วว่ามีบทบาทในการหารายได้ให้แก่ครอบครัว ความคุมการใช้จ่ายในครอบครัว การทำอาหาร การทำความสะอาดและการอบรมบุตรหลาน เช่นเดียวกับ กาญจนา แก้วเทพ ที่กล่าวถึงบทบาทสตรีในการทำงานบ้าน ดูแลบุตรหลานและมีบทบาทในการหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ซึ่งก็สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ทุกประการ

และในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ในบทบาทการจัดการขยะในครัวเรือน ก็พบว่า สตรีที่มีภาระในครัวเรือนด้านอื่นๆแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ โดยแตกต่างในบทบาทการกำจัดขยะในครัวเรือน แต่ไม่แตกต่างในบทบาทการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์และการจัดการก่อนนำทิ้ง ประเด็นของภาระสตรีในครัวเรือนที่มีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ได้แก่ การอบรมสั่งสอนบุตรหลาน และ การดูแลความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเรือน ทั้งนี้เป็นเพราะจากการที่สตรีมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลความสะอาดในครัวเรือน ในขณะเดียวกันก็อบรมสั่งสอนในเรื่องการดูแลทำความสะอาดบ้านเรือน การกำจัดขยะด้วยวิธีการต่างๆไปด้วย เป็นคนแบ่งงานให้สมาชิกในการช่วยกันทำงานในบ้าน จึงมีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการกำจัดขยะ ส่วนบทบาทในการจัดหาอาหารการกินภายในบ้าน การใช้จ่ายในครอบครัวและการหารายได้ในครอบครัว ไม่มีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จุฑาทิพย์ ชนินทร์อารักษ์ (2540) ที่พบว่า

บทบาทในการจัดหาอาหารในครัวเรือนของข้าราชการสตรีกับการเลือกใช้บรรจุภัณฑ์อาหาร ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ภาระเหล่านี้ไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการขยะในครัวเรือน แต่เป็นภาระที่แม่บ้านต้องปฏิบัติเพื่อให้ครอบครัวคงอยู่ได้ เป็นภาระที่มีความสำคัญ จำเป็น และเป็นปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งแม่บ้านต้องคำนึงถึงก่อนเรื่องการจัดการขยะในครัวเรือนเสียอีก ดังนั้น นอกจากภาระเหล่านี้ จะไม่มีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือนแล้ว อาจส่งผลต่อการจัดการขยะในครัวเรือนด้วย เพราะหากแม่บ้านมีภาระในด้านเหล่านี้มาก อาจละเลยและไม่ให้ความสำคัญต่อการจัดการขยะในครัวเรือนเท่าที่ควร

ปัจจัยด้านบทบาทในชุมชนของสตรี จากการศึกษา จะเห็นว่าสตรีส่วนใหญ่มีบทบาทในชุมชนระดับปานกลาง โดยที่สตรีส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มแม่บ้าน เนื่องจากในอำเภอจอมทองนั้นจะมีกลุ่มแม่บ้านทุกหมู่บ้าน โดยแม่บ้านในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็จะสนใจเข้าสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มในหมู่บ้านของตนเอง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่ม รวมทั้งการร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในนามของกลุ่มแม่บ้านซึ่งแม่บ้านส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การไปช่วยงานศพ งานสาธารณกุศล ถึงแม้ว่าจะในการร่วมกิจกรรมสตรีจะแสดงความคิดเห็นค่อนข้างน้อยก็ตาม นริศรา จักรพงษ์ (2539) ก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า สตรีนั้นนอกจากจะมีบทบาทในครอบครัวแล้วสตรียังมีบทบาทในชุมชนสูง ถึงแม้ว่าในกิจกรรมนั้นสตรีจะไม่ได้เป็นผู้นำเอง แต่จะเป็นตัวสนับสนุนที่มีอิทธิพลสำคัญ เช่น เป็นผู้จัดเตรียมอาหารในงานประเพณีต่างๆ และสุธีรา ทอมสัน (2538) ก็ได้กล่าวว่า ผู้หญิงมีบทบาทมากในเรื่องการจัดการชุมชน มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมของชุมชนด้านต่างๆ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ ศาสนา รวมทั้งผู้หญิงในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบครอบครัว และ วณี บางประกาย (2533) ก็พบว่าบทบาทของผู้หญิงจะอยู่ที่งานประเพณี งานพัฒนาโรงเรียน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่การศึกษาของนางลักขณ์ ธัญญาพานิช (2530) พบว่า การมีส่วนร่วมของสตรีในชุมชนยังไม่เข้มแข็ง สาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งคือ การขาดการรวมกลุ่มกันของสตรี ซึ่งพบว่าสมาชิกสตรีในครัวเรือนเพียง 1 ใน 4 เท่านั้นที่เป็นสมาชิกขององค์กรสตรีในระดับหมู่บ้าน ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาครั้งนี้

และจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ก็พบว่า สตรีที่มีบทบาทในชุมชนแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนไม่แตกต่างกัน แต่มีบทบาทในชุมชนบางประเด็นที่มีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ได้แก่ การไปร่วมประชุมของหมู่บ้าน วัด

โรงเรียน การร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุม และการร่วมทำกิจกรรมของชุมชน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ การไปร่วมประชุมของหมู่บ้าน วัด โรงเรียน หรือการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ จะมีการพูดคุยในเรื่องปัญหาขยะ และการจัดการ มีการพูดคุยได้แย่งแสดงความคิดเห็น ทำให้เกิดแนวทางในการเลือกปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ชูศักดิ์ วิทยาลักษณ์ (2531) ก็พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับการรับรู้และความตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการเป็นสมาชิกกลุ่ม การดำรงตำแหน่งในการเป็นสมาชิก และการไปร่วมงานในชุมชนไม่มีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ทั้งนี้เพราะเป็นการมีส่วนร่วมในระดับต่ำ เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับตั้งแต่การปรากฏตัวเข้าร่วมเฉยๆ โดยไม่มีปฏิสัมพันธ์ใดๆ (Presentation) การมีส่วนร่วมโดยบุคคลมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน (Involvement) จนถึงระดับที่บุคคลและกลุ่มสามารถควบคุมกระบวนการได้ทั้งหมด (Control) ซึ่งในการเป็นสมาชิกกลุ่ม การดำรงตำแหน่ง หรือการไปร่วมงานนั้นเป็นการมีส่วนร่วมในระดับ Presentation หรือ ระดับ Involvement เท่านั้น สมาชิกอาจไม่ค่อยมีการพูดคุยกัน ไม่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมาก จึงไม่เกิดการเรียนรู้ ไม่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน หรือหากมีการพูดคุยกันก็อาจเป็นการพูดคุยในเรื่องทั่วไป ไม่ได้มีการพูดคุยถกเถียงในประเด็นปัญหาขยะ ทำให้ไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติ

ปัจจัยสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือน จากการศึกษาจะเห็นว่าสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่มีปัญหา ซึ่งบางส่วนมีปัญหามาก บางส่วนมีปัญหาแต่พอแก้ไขได้ เนื่องจากยุคนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์และด้วยวิกฤติทางเศรษฐกิจ บทบาทหญิงชายได้เปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงหรือแม่บ้านมีบทบาทมากขึ้นต่อความอยู่รอดของครอบครัว หรือการยกฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สตรีในครัวเรือนส่วนใหญ่ต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบครอบครัวในด้านเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การหารายได้ให้แก่ครอบครัว เช่น ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นลูกจ้าง การควบคุมค่าใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งจากแนวคิดการพัฒนาสตรี (กองวิจัยและประเมินผลกรมพัฒนาชุมชน, 2524) ได้มองปัญหาการพัฒนาสตรีที่ผ่านมาว่า แนวทางการดำเนินงานและวิธีดำเนินงานเป็นในลักษณะ “สั่งการจากเบื้องบน” และมีการมองปัญหาสตรีโดยขาดการวิเคราะห์ปัญหาที่เป็นภาพรวม ไม่ได้วิเคราะห์ถึงสภาพเศรษฐกิจ - สังคม ที่มีผลต่อบทบาทและสถานภาพของสตรี ดังนั้น ประเด็นผู้หญิงกับสิ่งแวดล้อมไม่ควรแยกออกจากการพัฒนาอื่นๆหรือกระบวนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แต่เป็นการมองในบทบาทชาย - หญิง (Gender) ถึงโอกาสการเข้าถึง การทำงาน และเคลื่อนไหวไปด้วยกันโดยมองการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม และนอกจากนั้น ในแนว

คิดนี้ยังคงกล่าวถึงว่า การพัฒนาสตรีในชุมชนชนบทพอจะเป็นไปได้ในกลุ่มผู้หญิงที่อาจเรียกว่าอยู่ในระดับบนของชุมชนชนบทที่มีฐานะความเป็นอยู่ดี ไม่เดือดร้อน พ้นจากภาระครอบครัว และเป็นผู้หญิงที่มีความคิดที่จะพัฒนาตนเอง เห็นความสำคัญที่จะเข้าร่วมทำงานในสังคม อยากร่วมช่วยเหลือชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้า

และจากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ก็พบว่า สตรีที่มาจากครัวเรือนที่มีสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนแตกต่างกันมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งมีงานวิจัยที่ใกล้เคียง เช่น การศึกษาของ สุวิมล ภักดิ์พิบูลย์ (2535) ที่พบว่าแม่บ้านที่ประกอบอาชีพต่างกันมีพฤติกรรมในการกำจัดมูลฝอยที่แตกต่างกัน และการศึกษาของ ชลธิชา ตั้งอัน (2534) ก็พบว่า แม่บ้านที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนแตกต่างกัน มีความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติในการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลแตกต่างกัน แต่สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่าสภาพเศรษฐกิจในครัวเรือนซึ่งวัดจากสภาพปัญหาการใช้จ่ายในครัวเรือน มีความสำคัญต่อบทบาทในการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ และไม่มีความสำคัญต่อการจัดการก่อนนำทิ้ง และการกำจัดขยะ ซึ่งทั้งนี้เนื่องจากการที่แม่บ้านจะเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นั้น การตัดสินใจและอำนาจการซื้อขึ้นอยู่กับสภาพการเงินของแม่บ้านและครอบครัว ถ้าครอบครัวมีสถานการเงินที่ดีคล่องตัว ไม่มีปัญหา ก็สามารถเลือกซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ได้ตามต้องการ ส่วนประเด็นการจัดการก่อนนำทิ้งและการกำจัดขยะนั้น ไม่จำเป็นต้องขึ้นกับสภาพการเงิน แต่อาจเกี่ยวข้องกับการให้ความร่วมมือของสมาชิกในครัวเรือน ระบบการจัดเก็บที่มารองรับ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของแม่บ้านเองมากกว่า

ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางและระดับสูง คือมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างดีในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการปรึกษาหารือเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว และการช่วยเหลือในด้านการเงิน ซึ่งจากแนวคิดการพัฒนาสตรี(กองวิจัยและประเมินผล กรมพัฒนาชุมชน, 2524) ก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่าการพัฒนาสตรีในชุมชนชนบทนั้น สำคัญที่คนในครอบครัวจะต้องสนับสนุนด้วย หากผู้หญิงมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตัวเอง ครอบครัว ชุมชน แต่บุคคลในครอบครัวไม่สนับสนุน ก็จะทำให้ผู้หญิงท้อแท้และประสบกับปัญหาครอบครัว

แต่จากการศึกษาถึงความสัมพันธ์กับการจัดการขยะในครัวเรือน พบว่าสตรีที่มาจากครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนแตกต่างกัน มีบทบาทในการจัดการขยะใน

ครัวเรือนไม่แตกต่างกัน แต่หากดูในแต่ละประเด็นพบว่าความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนยังมีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการก่อนนำทิ้ง ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการก่อนนำทิ้งนั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือร่วมมือของสมาชิกในครัวเรือน มากกว่าการเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ และการกำจัดขยะ เช่น การจะนำของที่ใช้แล้วกลับมาใช้อีก การแยกขยะ การซ่อมอุปกรณ์เครื่องใช้ในบ้าน ต้องอาศัยสมาชิกทุกคนในการช่วยกันปฏิบัติ แต่การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ และการกำจัดขยะนั้น แม่บ้านสามารถตัดสินใจและปฏิบัติได้เอง โดยสมาชิกอาจไม่ช่วยปฏิบัติก็ได้ ประเด็นความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือนที่มีความสำคัญต่อบทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือน ได้แก่ การปรึกษาหารือเมื่อมีความขัดแย้ง การให้ความร่วมมือของสมาชิกในการทำงานบ้าน และการช่วยแสดงความคิดเห็นของสมาชิก เนื่องจากในครอบครัวชนบทนั้น ผู้ชายยังมีบทบาทเป็นผู้นำของครอบครัว เมื่อมีปัญหาใดๆเกิดขึ้นในครอบครัว แม่บ้านก็มักจะปรึกษากับสามีทุกครั้ง และการช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในครอบครัว การช่วยเหลืองานในบ้านซึ่งเป็นงานปกติ สมาชิกจะทราบถึงหน้าที่ของตนเองในครอบครัว ว่าจะต้องช่วยทำงานอะไรในครอบครัว รวมทั้งการแสดงความคิดเห็น เพราะแม่บ้านมักจะปรึกษาเรื่องต่างๆ กับสามี และลูกที่โตเป็นผู้ใหญ่ในครอบครัวเสมอ ซึ่งจากการศึกษาก็จะเห็นว่าความสัมพันธ์ที่ดีในประเด็นเหล่านี้ จะทำให้สตรีมีบทบาทในการจัดการขยะในครัวเรือนในทิศทางที่ดีหรือทิศทางที่เป็นบวกต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของพาร์สัน (Parson's Role Theory) ที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมทำให้มนุษย์ต้องเพิ่มบทบาทของตน เช่น ในสังคมเล็กๆในบ้าน ทุกคนต้องรู้จักและติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด รู้จักปฏิบัติตนต่อกัน บิดา มารดา ญาติพี่น้อง ให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน มีความสามัคคีต่อกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลที่ได้จากการศึกษาประกอบกับบริบทและสถานการณ์ขยะในพื้นที่ จะเห็นว่าชุมชนเขตสุขาภิบาล อำเภอจอมทองนั้นน่าจะสามารรถดำเนินการจัดการปัญหาขยะของชุมชนโดยเน้นการจัดการขยะแบบใหม่ได้ เพราะในสถานการณ์ที่ปัญหาขยะในชุมชนยังไม่ถึงขั้นวิกฤติ ประชาชนก็ยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินการเพื่อลดปริมาณขยะ ปัญหาสำคัญคือองค์กรท้องถิ่นยังไม่เข้าใจ และไม่เห็นความสำคัญในการจัดการขยะ ณ แหล่งกำเนิด ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ แก่องค์กรท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่บริหารจัดการในเรื่องขยะโดยตรง คือ สุขาภิบาลตำบลบ้านหลวง เพื่อให้เข้าใจกระบวนการจัดการขยะ โดยเพิ่มความสนใจในเรื่องการลดปริมาณขยะในท้องถิ่น ควบคู่กันไปกับการกำจัดขยะอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ให้ความรู้ความเข้าใจ ให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน สร้างจิตสำนึกและทัศนคติที่จะทำให้ประชาชนมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการจัดการที่แหล่งกำเนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในครัวเรือน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งก็คือ แม่บ้าน เพราะจากการศึกษาจะเห็นว่าแม่บ้านมีบทบาทสูงในการที่จะทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นหรือลดลง ตั้งแต่การเลือกใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ การจัดการก่อนนำทิ้ง และการกำจัดขยะในครัวเรือน โดยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการก่อและทิ้งขยะมูลฝอย ด้วยการส่งเสริมให้หลีกเลี่ยงการก่อขยะมูลฝอยให้มากที่สุด และสนับสนุนวิธีการใดๆ ทุกวิธีการ อันจะช่วยลดปริมาณขยะในครัวเรือนลงได้ ส่วนวิธีการให้ความรู้ ความเข้าใจนั้นควรต้องใช้หลายวิธีการร่วมกัน เช่น การเข้าร่วมประชุมอภิปรายในกลุ่มย่อยให้เขาได้ทราบและเข้าใจถึงผลกระทบจากปัญหาขยะและความสำคัญของการลดปริมาณขยะในครัวเรือนซึ่งเขาสามารถทำได้ นอกจากนี้ก็ควรมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง การศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ เป็นต้น

3. หน่วยงานท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น หน่วยงานด้านการศึกษา สาธารณสุข และเอกชนในท้องถิ่น เช่น โรงงานอุตสาหกรรม ร้านค้า แม่ค้า ร้านรับซื้อของเก่า ในการส่งเสริมและกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการลดปริมาณขยะ และผลกระทบจากปัญหาขยะ โดยการให้ความรู้ความเข้าใจ ให้ข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการจัดระบบรองรับในการแยกขยะแต่ละชนิดตามความเหมาะสม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ทิ้ง

4. ควรส่งเสริมให้มีการยกระดับสถานภาพของสตรีและบทบาทสตรีในด้านต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้บทบาทสตรีในการจัดการขยะในครัวเรือนดีขึ้นไปด้วย เช่น ยกกระดับการศึกษาของสตรีอย่างน้อยให้สูงกว่าระดับมัธยม ส่งเสริมให้สตรีได้การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้น หากมีการประชุมอบรมควรให้โอกาสสตรีได้เข้าร่วมในอัตราส่วน ใกล้เคียงกับผู้ชาย ส่งเสริมสตรีในครัวเรือนเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน การดูแลความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเรือน ส่งเสริมสนับสนุนให้ครัวเรือนมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น นอกจากนั้นควรกระตุ้น และส่งเสริมให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรม

ในชุมชน ให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไปร่วมประชุมของหมู่บ้าน วัด โรงเรียน ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมทำกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งควรให้ความสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของบุคคลในครัวเรือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง การปรึกษาหารือเมื่อมีปัญหาความขัดแย้งภายในครอบครัว การช่วยเหลืองานบ้านของสมาชิก และการช่วยแสดงความคิดเห็นของสมาชิกในครัวเรือนในการทำงาน ขณะเดียวกันก็ควรคำนึงถึงเหตุผลต่างๆที่เป็นแรงจูงใจให้แม่บ้านปฏิบัติ เช่น สามารถขายได้และมีรายได้จากการขาย ราคา ความสวยงาม นำใช้ ความคงทนของสินค้า เป็นต้น

5. ควรมีการรณรงค์ในเรื่องการจัดการขยะในครัวเรือนผ่านสื่อสารมวลชนต่างๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ วิทยุ ให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นช่องทางที่ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารเป็นส่วนใหญ่ และมีส่วนที่จะช่วยสร้างความตระหนัก สร้างจิตสำนึกสิ่งแวดล้อมที่ดีและอาจทำให้ค่านิยมของสังคมโดยรวมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบนี้ในพื้นที่เขตเมือง เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ อาจสามารถอธิบายได้ ในพื้นที่ชนบทหรือกึ่งเมืองกึ่งชนบท แต่สำหรับเขตเมือง ซึ่งแม่บ้านมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไป และปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามามีผลต่อบทบาทของแม่บ้านก็อาจแตกต่างกันไปด้วย

2. ควรมีการศึกษาความเป็นไปได้หรือรูปแบบการจัดการขยะขององค์กรท้องถิ่น ที่ให้ความสำคัญในการลดปริมาณขยะ เพื่อหาแนวทางในการจัดการที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากในปัจจุบัน เริ่มมีปัญหาการจัดการขยะในองค์กรท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องปัญหาผลกระทบต่อประชาชน ปัญหาขาดพื้นที่ในการกำจัด และปัญหาผลประโยชน์ ซึ่งที่ผ่านมาแต่ละองค์กรท้องถิ่นมักให้ความสำคัญในเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ในการกำจัด การลงทุนในการขนหรือการจัดเก็บ โดยยังไม่ค่อยมีองค์กรชุมชนใดคำนึงถึงความพยายามในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะ ซึ่งหากมีการศึกษาที่ได้รูปแบบที่เหมาะสมและเป็นไปได้ ก็จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติของท้องถิ่นต่างๆ ต่อไป